

12 yanvar 1908-ci ilin soyuq qış günü

miş və gözlerini Qurbana dikərək titrək səslə demişdir: "Qurban çal, son dəfə Leylini dinləmək istəyirəm". Qurbanın tarını, Həqiqətin səsinə eşidən müğənni əbədi olaraq gözlerini yummuşdu.

"EŞİDƏNLƏRİN RUHUNU TƏSFİR EDƏ BİLƏCƏK BİR QÜVVƏ"

Xalq Cümhuriyyəti dövründə "Leyli və Məcnun" operasının növbəti tamaşası 1919-cu il noyabrın 21-nə təsadüf edir. Artıq bir aya yaxın idi ki, Bakıda Azərbaycan Dövlət Teatrosu təşkil edilmişdir. 21 noyabr tarixli "Azərbaycan" qəzeti həmin tamaşa haqqında yazaraq, onun ilk növbədə, zahiri cəhətdən fərqləndiyini, xora, pərdələrə, musiqiyə və baletə artıq əhəmiyyət verildiyinə oxucuların diqqətini çəkir. "Leyli və Məcnun" operası ilə Azərbaycan professional bəstəkarlıq məktəbinin təməl daşı qoyuldu.

Mənbələrdə göstərilir ki, Məcnun rolunu oynamaqla məşhurlaşan H.Sarabski xəstə olduğundan həmin rolda Məmmədağlı Bağırov, Leyli rolunda isə Hüseynağa Hacıbababəyov çıxış etmişlər. Bu iki aktyor

sonralar opera sənətimizin inkişafında böyük rol oynamış, istər Azərbaycan bəstəkarlarının və istərsə də rus və Qərbi Avropa bəstəkarlarının operalarında çıxış edərək Azərbaycan SSR xalq artisti kimi yüksək və şərəfli ada layiq görülmüşlər. Həmin tarixli "Azərbaycan" qəzeti H.Hacıbababəyovun Leyli rolundakı çıxışına, ümumiyyətlə, kişilərin qadın rollarındakı çıxışlarına mənfi münasibət bəsləyərək, Dövlət

bə hissələr doldururdu. Zavallı, uğursuz, divanə Məcnun! Sarabski öz rolunu böyük məharətlə oynadı. O, Məcnun surətini səhnədə tam mənası ilə canlandırdı". Bu maraqlı və yaddaqalan ifadan sonra Azərbaycan Musiqili Teatrının bütün sonrakı tamaşalarında Şeyx Sənan, Şah Abbas, Söhrab, Kərəm, Aşıq Qərib, Şah İsmayıl, Mərcan bəy, Sərvər Əsgər kimi baş qəhrəmanların maraqlı obrazlarını yaratdı.

"QURBAN ÇAL, SON DƏFƏ LEYLİNİ DİNLƏMƏK İSTƏYİRƏM"

Xüsusilə, onun Məcnun rolu əfsanəyə çevrilmişdi. Şübhəsiz ki, hamı o dövrdə "Leyli və Məcnun" operasına baxmaq imkanına malik deyildi. Xüsusilə, Azərbaycanın uzaq kənd və şəhərlərində yaşayanların Bakıya gəlib operaya tamaşa etməsi müşkül idi. Odur ki, bir çox yerlərdən arasıkəsilmədən məktub və teleqramlar gəlir, hamı "Leyli və Məcnun" tamaşasına baxmaq arzusunda olduğunu bildirir, acizənə surətdə xahiş edirdilər ki, Sarabski Lənkəran, Şəki, Gəncə, Şuşa və Tiflis şəhərlərinə qonaq gəlsin. Məhz buna görə Sarabski 1913-1918-ci illərdə öz sənət dostları ilə "Leyli və Məcnun" tamaşasını göstərmək məqsədi ilə Qafqazın bir çox şəhərlərinə qastrol səfərlərinə çıxmışdı.

Böyük aktyor və nəğməkarın qəlbi ömrünün son dəqiqələrində Məcnun obrazı ilə yaşamışdır. 1945-ci il fevralın 16-da ölüm yatağında olarkən sənət dostları Qurban Pirimov və Leyli rolunun ifaçısı müğənni Həqiqət Rzayevanı yanına çağır-

Bütün bunlar bir daha sübut edir ki, dahi Üzeyir bəy Hacıbəylinin böyük fərhə hissi ilə qeyd etdiyimiz "Leyli və Məcnun" operası XX əsrin əvvəllərindəki milli mətbuatımızın diqqət mərkəzində olmuş və bu maraqlı sonrakı illərdə də sənətimizdir. Bu sənət əsəri sonralar çox Leylilər, Məcnunlar yetişdirdi. Dünyanın bir çox ölkələrində əsər müvəffəqiyyətlə oynanırdı. Tamaşa uğurları ilə Azərbaycan opera sənətini dünyaya tanıtdı. Bu gün Azərbaycan opera sənətində yetişən Leylilər, Məcnunlar sənət eşqi ilə Məhəmməd Füzuli və Üzeyir Hacıbəyli dünyasının ilhamı olan əsəri canlandırdı, hər nəslin nümayəndəsinə onun səhrindən, cazibəsindən lirik-həzrin lövhələri təqdim edirlər.

Üzeyir Hacıbəyli yaradıcılığı elə möhtəşəm qüvvədir ki, Azərbaycan musiqisinin qədim ənənələrini yerindən oynadaraq canlandırmış, xalq musiqi yaradıcılığının tükənməz imkanlarını aşkara çıxarmışdır. 116 il bundan əvvəl yaratdığı "Leyli və Məcnun" operası ilə Azərbaycan professional bəstəkarlıq məktəbinin təməl daşını qoyan Ü.Hacıbəyli hərtərəfli istedadını, biliyini, bacarığını onun inkişafına yönəltmiş və bununla da, Azərbaycan musiqisinin yüksək zirvələr fəth etməsi və dünya miqyasında tanınması üçün zəmin hazırlamışdır. Onun yaratdığı sənət incilərinin hər biri musiqimizin şah əsərləridir desək, yanılmazdır.

Zümrüd BAYRAMOVA

1908-ci ilin 12 yanvar

günü. Musiqi tarixində ilk muğam operası olan, eləcə də Yaxın və Orta Şərqdə ilk muğam operası oynanırdı. Yanvarın 12-də dahi Üzeyir Hacıbəylinin "Leyli və Məcnun" operasının ilk dəfə nümayiş etdirildiyi gündür. Məlum olduğu kimi, Üzeyir Hacıbəylinin Bakıda Hacı Zeynalabdin Tağıyev teatrında göstərilən "Leyli və Məcnun" operası ilə tək cəzərbaycanda deyil, bütün Şərqdə opera sənətinin əsası qoyuldu. Bu əsərə zaman-zaman müraciət olunmuş, bu gün də opera Azərbaycan milli sənət əsəri olaraq böyük səhnələrdə oynanılır. 1908-ci il yanvarın 12-də, soyuq bir qış axşamında Tağıyev teatrında Şərqi ilk operası "Leyli və Məcnun" 22 yaşlı Üzeyir bəy Hacıbəyli tərəfindən Azərbaycan xalqına bəxş edilmişdir. Elə bir insan yoxdur ki, bu məhəbbət əfsanəsinə böyük maraq və heyranlıqla tamaşa etməsin.

Xalqın professional sənət nümunəsi olan "Leyli və Məcnun"da iştirak etmiş müğənnilər, bu möhtəşəm əsəri müxtəlif quruluşlarda səhnəyə qoymuş rejissorlar, dirijorlar, xormeysterlər, rəssamlar, balet-meysterlər, konsertmeysterlər olmuşdur..

"MAHUR-HİNDİ" MUĞAMI ÜSTÜNDƏ "YANDI CANIN HİCRİ İLƏ VƏCLİ-RUHİ YAR İSTƏRƏM" QƏZƏLİNİ ELƏ MƏHARƏTLƏ OXUDU Kİ

Məcnun rolunun ilk ifaçısı olan Hüseynqulu Sarabskinin adı isə əbədi olaraq tarixə həkk olundu. Məcnunu oynamağa hazırlaşan Hüseynqulu Sarabski tez-tez Üzeyir bəylə görüşür, onun yaradıcılıq göstərişlərinə və məsləhətlərinə diqqətlə qulaq asırdı. Nəhayət, bir çox maneə və çətinliklərdən sonra "Leyli və Məcnun" operası 1908-ci il yanvarın 12-də tamaşaya qoyuldu. İlk tamaşanın rejissoru Hüseynqulu Sarabski, ikinci rejissoru Hüseyn Ərəblinski, dirijoru Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev idi. Üzeyir bəyin özü orkestrdə skripkada ifa edirdi. Qurban Pirimov isə sədəfli tarı ilə tamaşanı müşayiət edirdi. "Leyli və Məcnun" operasının ilk tamaşası böyük müvəffəqiyyətlə keçmişdi. Ağzına qədər dolu olan salon qarşısında Məcnun rolunu oynayan H.Sarabski və başqa ifaçılar elə məharət göstərmişdilər ki, tamaşaçılar arasıkəsilməyən alqışlarla onları səhnənin qabağına çağırırmışdılar. Tamaşaçıların bir ağzından "Məcnun" deyib, H.Sarabskini səhnədən buraxmaq istəmirdilər. İlk tamaşanın suflyoru Ə.Rzayev "Teatr və Ərəblinski" adlı xatirəsində yazır ki, xor "Şəbu-hicran"ı oxuyub qurtarandan sonra pərdə düşəndə, zaldan gurultulu alqış qopdu. Pərdə dübarə

qalxanda, Məcnun - H.Sarabski "Mahur-Hindi" muğamı üstündə Məhəmməd Füzulinin "Yandı canın hicri ilə vəcl-i ruhi yar istəyəm" qəzəlini elə məharətlə oxudu ki, mən suflyor budkasında özümü unutmuşdum. "İrşad" Məcnun rolunun ifaçısı "müqtədir artist Sarabski"nin oyununu yüksək qiymətləndirir. 1908-ci il 15 yanvar tarixli "İrşad" qəzetində tamaşa haqqında dərc olunmuş resenziyada isə Füzulinin "Leyli və Məcnun" poemasının da dillər əzbəri olduğu vurğulanır və həmin əsərin musiqi dili ilə səslənməsi "cavan mühərrir və musiqikar Üzeyir

Hacıbəyov və realni şagirdi Ceyhun Hacıbəyov ilə yanaşı, "Nicat" Maarif Cəmiyyətinin böyük xidməti olduğu göstərilir.

ZAVALLI, UĞURSUZ, DİVANƏ MƏCNUN!

Tamaşanın özünə gəldikdə isə "İrşad" qəzeti səhnələrin bir qədər şairənə olmasını tövsiyə edir və ayrı-ayrı aktyorların oyunlarına da münasibət bildirir. "İrşad" Məcnun rolunun ifaçısı "müqtədir artist Sarabski"nin oyununu yüksək qiymətləndirir və onun dəfələrlə alqışlandığını və öz peşəsinə olan məhəbbəti sayəsində müvəffəqiyyət qazandığını göstərir. Leyli rolunun ilk ifaçısı Əbdürrəhim Fərecoy ilk dəfə səhnəyə çıxdığı və "İrşad" qəzetinin qeyd etdiyi kimi, "bələ mühüm bir vəzifəni öhdəsinə götürdüyünə görə" tamaşaçıların rəğbətini qazandığını vurğulayır.

Opera gözənlilməz müvəffəqiyyət qazandı. Hüseynqulu Sarabski ömrünün 40 ilini teatr sənətinə həsr etdi. O, bu illər ərzində silsilə rollar yaratmaqla Azərbaycan teatr sənətinin səhnəsini zənginləşdirdi. Opera sənətinin fədailərindən biri olan Hüseynqulu Sarabski təkrarolunmaz məharətlə yaratdığı Məcnun obrazı haqqında daha sonra yazırdılar: "Sarabskinin oyunu misilsiz idi. Onun nəğmələri bulaq kimi axır... Ağlaya-ağlaya, inildəyə-inildəyə öz məhəbbətindən, öz Leylisindən Füzulinin qəzəlləri ilə ölməz muğam üstündə danışır, insan qəlbinin ən incə damarlarına işləyən musiqi mənə o qədər təsir edirdi ki, hönkürtümü çətin boğa bilirdim. Lakin göz yaşlarım durmadan axırdı. Qəlbimi isə qəri-